

ZAVEZNIŠKE VOJAŠKE BAZE V REPUBLIKI SLOVENIJI?

Povzetek. Slovenija je bila do nedavnega t.i. Afor runner” v postopku pridruževanja Severnoatlantski zvezi. Politični in vojaški predstavniki ZDA so videli v Sloveniji vzorčni primer, ki naj bi služil vsem ostalim državam v morebitnih novih širitvenih postopkih. Vendar je javnomnenjska podpora vladnim naporom v zadnjih mesecih bitveno upadla. Eden izmed razlogov je lahko tudi zaskrbljenost javnosti o morebitni prisotnosti vojakov Severnoatlantskega zavezništva na območju Slovenije. Javnomenjske raziskave so opozorile na številne nejasnosti, ki zadevajo to občutljivo področje. Prisotnost zavezniških vojakov prebivalci Slovenije največkrat povezujejo z omejevanjem samostojnosti oziroma vidijo tuje osebe v vojaških bazah v Sloveniji kot moteč dejavnik v družbenem okolju. Prisotnost vojaške baze ter posledično tujih oboroženih sil povzroča različne učinke v za to izbranem okolju. Praviloma je proučevanje učinkov možno šele po prenehanju obstoja vojaških baz. Številne mednarodne raziskovalne skupine so objavile študije, ki opozarjajo na negativne izkušnje držav gostiteljic. Večina njih izvira iz obdobja podpisov bilateralnih sporazumov med državami, ki nato determinirajo obstoj, delovanje in, kar je najpomembnejše, pogoje, pod katerimi vojaška baza preneha obstajati. Zato je smiselno pravočasno opozoriti na morebitne negativne posledice, s katerimi se lahko Slovenija sreča po včlanitvi v Severnoatlantsko zvezo ter njenim aktivnim sodelovanjem v njej.

Ključni pojmi: NATO, vojaške baze, učinki vojaških baz, vojaška infrastruktura, konverzija, javno mnenje.

Uvod

V zgodovini človeštva je varnost predstavljala temeljno vrednoto, na kateri je človek gradil svoje individualno in kolektivno življenje. Sprva je varnost predstavljala najosnovnejšo obliko: eksistenco posameznika. Razvoj civilizacij je pomensko vrednost pojma varnosti močno razširil (Grizold, 1999, 11). V ta namen so moder-

* Mag. Vladimir Prebilič, asistent stažist na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

ne države oblikovale nacionalno-varnostne sisteme, katerih najvažnejša komponenta je postala obrambni podsistem. Sredstva, ki so omogočala opremljanje, razvoj in usposabljanje oboroženih sil in s tem posredno obstoj obrambnega podsistema, so se hitro povečevala. Največjo porabo je večina evropskih držav zabeležila v času hladne vojne. Prav to obdobje je prisililo države v medsebojno sodelovanje na obrambnem področju. Podpisani so bili številni bilateralni in multilateralni dogovori, ki so povečali varnost državam podpisnicam ter bistveno zmanjšali izdatke za obrambni podsistem 4. aprila 1949 je s podobnimi cilji nastala tudi Severno-atlantska zveza oziroma NATO. Kljub temu, da je bil osnovni namen zveze NATO zagotoviti predvsem obrambno komponento varnosti državam članicam v času hladne vojne, se je s številnimi reformami uspešno prilagodila novim varnostnim izzivom 21. stol. Danes zveza NATO predstavlja t.i. klub gospodarsko razvitih držav, katerih politični sistemi temeljijo na demokratičnih načelih. Konec hladne vojne v Evropi ter demokratiziranje nekdanj komunističnih držav sta pred zvezo NATO postavila nov izziv - sprejetje novih članic. Oblikovanje jasnih pogojev, ki jih morajo nove članice izpolnjevati, je omogočilo pogajanja med zvezo NATO in državami kandidatkami. Vrh pogajanj je predstavljalo leto 1999, ko so se zvezi NATO pridružile Poljska, Češka in Madžarska. Kljub močnim prizadevanjem in velikim pričakovanjem na madridskem vrhu, pa Slovenija ni bila povabljen v Severnoatlantsko zvezo.

Po nadaljnjem sodelovanju z zvezo NATO je Slovenija uspela izpeljati (ali pa jih še izpeljuje) številne reforme svojega obrambnega podsistema, kar zagotavlja interoperabilnost Slovenske vojske z vojskami Severnoatlantskega zavezništva. Ocenjevalne komisije zveze NATO za ugotavljanje pripravljenosti države kandidatke so izrazile zadovoljstvo z napredkom Slovenske vojske. Vendar sta sedaj v osprednje stopila dva medsebojno povezana dejavnika, ki možnosti Slovenije za povabilo v zvezo NATO bistveno zmanjšujeta. Odstotek državnega proračuna, ki ga Slovenija namenja za financiranje svojega obrambnega podsistema, se je v zadnjem obdobju še zmanjšal in dosega v letu 2001 zgolj 1,53% BDP. To uvršča Slovenijo v spodnjo polovico evropskih držav, saj države članice Severno-atlantske zveze namenjajo v povprečju okoli 2,29% BDP za financiranje obrambnega podsistema (The Military Balance, 2000/2001: 3-15). Če upoštevamo trenutno stanje slovenskega obrambnega podsistema, omenjena sredstva ne omogočajo nadaljnega preoblikovanja in kakovostnega prilagajanja standardom zveze NATO ter zagotavljanja interoperabilnosti, kar je bistvenega pomena za morebitne nove članice zveze. Drugi dejavnik, ki skrbi tako tuje opazovalce kot tudi slovensko vlado, pa je nenehno upadanje javnomnenjske podpore članstvu Slovenije v Severno-atlantski zvezi. Ker sta oba dejavnika med seboj povezana in posledično bistvena za morebitno slovensko članstvo v zvezi NATO, se je razprava o prednostih in slabostih članstva intenzivirala. Oba tabora predstavljata številne argumente, med katerimi so nekateri zavajajoči ali celo neresnični.

V osnovi so pravice in dolžnosti članic zveze NATO jasno opredeljene v Ustanovni listini (The North Atlantic Treaty). Drugi člen ustanovne listine navaja medsebojno sodelovanje držav članic, ki ni omejeno samo na vojaško področje, temveč opozorja predvsem na diplomatsko sodelovanje na vseh ravneh, kar naj bi

že v osnovi zmanjševalo možnosti za uporabo temeljnega petega člena (NATO Handbook, 1998: 395-399). Opozorila NATO skeptikov, da bo morala Slovenija s svojim članstvom pristati na številne, za Slovenijo skrajno negativne in poniževalne pogoje, so večinoma neutemeljena. Zavedati se je potrebno, da je pridruževanje zelo kompleksen proces, ki je sestavljen iz številnih pogajalskih poglavij. Zgolj in samo na slovenskih pogajalcih in slovenskem parlamentu leži odgovornost, katere izmed pogojev je Slovenija pripravljena sprejeti oziroma, kje se lahko približamo pričakovanjem držav članic zveze NATO ter oblikujemo kompromis, sprejemljiv za obe strani. Jasno je potrebno izpostaviti, da je zveza NATO zveza držav, Slovenija pa mora vsako posebej prepričati o svoji pripravljenosti in kompetentnosti za članstvo. Zato je nesmiselno trditi, da zahteve postavlja Severno-atlantska zveza. Njeni pogajalci in ostali predstavniki so posredniki nacionalnih pričakovanj in zahtev držav članic.

To pa je tudi osnova za diskusijo o morebitnih zavezniških bazah na teritoriju Slovenije. Omenjeno nepoznavanje delovanja zveze NATO velikokrat posplošeno interpretira pogajalski položaj Slovenije, ki naj bi morala pristati na oblikovanje vojaških baz zveze NATO. Teh ni mogoče oblikovati, ker vojaške baze zveze NATO ne obstajajo, obstajajo le vojaške baze držav članic zveze NATO. Kot sem že izpostavil, je zveza NATO skupina držav, ki po svojih zmožnostih prispevajo svoje oborožene sile v različne skupne zavezniške enote. Zveza NATO namreč ne razpolaga s svojimi oboroženimi silami, zaradi tega pa tudi ne potrebuje vojaških baz in ostale potrebne vojaške infrastrukture.

Države članice zveze NATO so za usposabljanje, vzdrževanje bojne pripravljenosti ter strateške namestitve svojih oboroženih sil oblikovale številne vojaške baze. V osnovi jih lahko razdelimo v dve kategoriji: vojaške baze na teritoriju države članice ter vojaške baze na teritoriju države gostiteljice. Vse vojaške baze, ki so nameščene izven državnega teritorija, so predmet diplomatskega sodelovanja in podpisa bilateralnih sporazumov, ki determinirajo pogoje, obstoj in odhod tujih oboroženih sil po izteku pogodbe. Ker zveza NATO predvideva tesno sodelovanje oboroženih sil držav članic, prihaja lahko tudi do sobivanja in usposabljanja vojakov različnih nacionalnosti v vojaški bazi, ki je plod bilateralnega sporazuma med državo gostiteljico in državo gostjo. Tovrstne primere lahko najdemo v ameriških vojaških bazah v Italiji, kjer sobivajo in se usposabljaajo vojaki številnih držav članic Severno-atlantske zveze. Veliko vojakov, ki so nameščeni v tovrstne baze, je predvidenih za oblikovanje zavezniških oboroženih sil, če bi to bilo potrebno. Zato velikokrat prihaja do napačnega tolmačenja in označevanja omenjenih vojaških baz kot vojaških baz zveze NATO.

Vojaška baza in njeni vplivi na civilno okolje

Pred samo analizo vplivov vojaških baz na civilno okolje je nujno potrebno jasno opredeliti sam pojem vojaška baza. Obsežna literatura s tega področja navaža oziroma definira pojem nekoliko različno, vendar gre v svojem pomenu največkrat predvsem za manjše razlike, ki izvirajo iz zgodovinskega razvoja oboroženih

sil v določeni državi, njene vloge in položaja, zakonodajnih in ostalih doktrinarnih temeljev njenega obstoja in delovanja ter predvsem zunanje politike države. Vojaška baza je območje na kopnem ali na kopnem in morju, katere namen je omogočiti koncentracijo in izvajanje vojaških in bojnih dejavnosti v vseh zvrsteh oboroženih sil. V ožjem smislu se uporablja izraz vojaška baza kot skupni naziv za kakršnokoli podporo delovanja drugih večjih vojaških kontingentov. Vojaško bazo poleg območja, ki ga pokriva, predstavlja tudi osebje, ki je lahko civilno in vojaško. Civilno osebje največkrat skrbi za nemoteno delovanje, oskrbo in podporo vojaške baze. Število civilnega osebja vojaške baze je v tesni korelaciji z njeno namembnostjo. Vojaške baze, ki so namenjene opazovanju in drugemu informacijskemu delu, imajo veliko večje število civilnega osebja, kot npr.: pomorske vojaške baze (Vojna enciklopedija, 1970: 519). Vojaška baza je določena v treh različnih okvirih. V prvem je definirana kot območje ali lokacija, iz katere se izvajajo, načrtujejo in podpirajo bojne operacije. V drugem predstavlja območje ali lokacijo, kjer se nahajajo objekti ter vsa potrebna sredstva za logistično podporo in vzdrževanje. Medtem ko navedena okvira predstavljata vojaško bazo kot obči termin, ne glede na vrst oboroženih sil, ki jo uporablja, pa tretji okvir opredeljuje posamezno vrsto vojaške baze, ki je v zvrsti mornarice in vojaškega letalstva nepogrešljiva. V tem primeru je vojaška baza objekt, kjer so nameščena bojna letala in bojne ladje, kamor se po vsaki opravljeni operaciji (bojni ali zgolj vaji) tudi vračajo (Dictionary of military terms, 1986: 24). Dopolnjena izdaja Slovarja vojaške terminologije opredeljuje vojaško bazo kopenske vojske kot skupino objektov, ki so v odgovornosti lokalnega poveljnika. Velikokrat kopensko vojaško bazo predstavljajo različni logistični sistemi, ki omogočajo nemoteno delovanje kopenske vojske (Dictionary of military terms, 1990: 60). Analiza definiranja termina vojaška baza nedvoumno izpostavi teritorialno komponento, zato je enačenje vojaške baze z začasnim privezom vojaške ladje kot vojaške baze, kot se dogaja v razmislekih nekaterih medijev v Sloveniji, nesmiselno in popolnoma napačno.

Namestitev vojaške baze v civilno okolje zahteva velik poseg. Različni vplivi se nato predvsem v daljšem obdobju odražajo v spremembah vsakdanjega življenja civilnih oseb ter velikokrat narekujejo regionalni razvoj. Pri tem so pomembne številne variable, ki določajo vrsto posameznih vplivov, še bolj pa njihovo intenziteto in obseg. Med njimi so bistvenega pomena: tip vojaške baze (letalska, pomorska, kopenska, kombinirana,...), njena namembnost (radarska, skladišče streliva, skladišče goriva,...) ter njen strateški pomen za državo lastnico vojaške baze. Poleg že omenjenih variabel, pa je analiza sicer že zaprtih vojaških baz opozorila še na številne druge. Mednje sodijo: vojaška tradicija in položaj oboroženih sil v državi, ki je namestila svoje vojake, njene finančne zmogljivosti in tip zunanje politike, ki določa tudi kakovost mednarodnih odnosov države.

Največkrat je mogoče vplive, ki so rezultat obstoja in delovanja vojaške baze, meriti in drugače oceniti šele po koncu njenega obstoja. Zavedati se je namreč nujno potrebno, da vojaške baze niso stalnica v določenem okolju, temveč se njihova lokacija spreminja s potrebami držav, ki sledijo vsem spremembam, predvsem varnostnim, v mednarodnem okolju. Tako se denimo veliko držav srečuje s fenomenom konverzije vojaških baz in drugih vojaških objektov, ki so jih države

opustile po prenehanju medblokovskih napetosti s koncem hladne vojne. Zvezna republika Nemčija, ki je v preteklosti kot Zvezna republika in kot Nemška demokratična republika gostila številne oborožene sile, je tak primer. V ZRN so bile nameščene enote iz Belgije, Francije, Nizozemske, Velike Britanije ter Združenih držav Amerike. V NDR pa so bili nameščeni predvsem vojaki Sovjetske zveze ter pripadniki sovjetskih obveščevalnih služb. Mednarodni center za proučevanje konverzije v Bonnu BICC (Bonn International Center for Conversion) je sodeloval pri več postopkih zapiranja vseh tipov vojaških baz ter opravil številne analize vplivov, ki so se realizirali v času obstoja in delovanja vojaške baze, a tudi v obdobju izvajanja konverzije vojaških objektov in infrastrukture. Analize študijev primerov so izpostavile nekatere značilnosti, ki spremljajo obstoj in delovanje vojaške baze.

Vplive, ki jih povzroči vojaška baza, je zaradi njihove kompleksnosti in raznih variabel velikokrat nemogoče opredeliti kot pozitivne ali negativne. Ob upoštevanju časovne komponente v procesu obstoja in delovanja vojaške baze so analize vplivov pokazale, da so sicer nekateri izrazito pozitivni vplivi v začetku delovanja vojaške baze v daljšem časovnem razdobju postali negativni. Med najbolj pomembne variable, ki določajo tako tip kot njegov obseg vpliva, sodijo: tip vojaške baze, ki kategorizira vojaške baze glede na posamezne vojaške zvrsti (pomorske, letalske ali kopenske), namembnost vojaške baze, ki jih združuje njihov namen (opazovanje, skladiščenje,...) in strateške naloge, ki določa predvsem intenziteto delovanja in velikost vojaške baze po obsegu in številu osebja v njej. Da bi lahko določali kvalitativno vrednost vplivov vojaških baz na okolje, je potrebno izpostaviti in proučiti tudi stanje v regiji, kjer naj bi bila vojaška baza nameščena. Študije za analizo vplivov vojaških baz na okolje, ki tega niso upoštevale, so napačno predstavile kakovost in pomen vplivov vojaških baz na okolje.

Ekonomski vplivi vojaških baz

Najbolj bistveni in največkrat izpostavljeni vplivi vojaških baz so ekonomski. Njihov pomen je praviloma večplasten, medtem ko se njihov učinek akumulira ter povzroči t.i. spill over efekt v okolici. Vojaška baza s svojim delovanjem predstavlja regiji dodaten vir dohodka, tako neposredno kot posredno. V skupino neposrednih ekonomskih vplivov uvrščamo stroške vojaške baze za nemoteno delovanje. To predstavlja nakup osnovnih življenjskih dobrin ter zagotavljanje zadostne količine energetskih virov, ki jih vojaške baze po podpisu sporazumov potrebujejo. Neposredni dohodek za regijo predstavlja trošenje denarja osebja vojaške baze, katerega kupna moč je praviloma velika. Vojaška baza lahko predstavlja možnost zaposlitve za lokalno prebivalstvo, kar je lahko pozitiven, a tudi negativen ekonomski vpliv. Posredni pozitivni ekonomski dejavniki predstavljajo izgradnjo in investicije v regionalno infrastrukturo ter razvoj specifičnih storitvenih dejavnosti za zagotavljanje potreb vojaške baze kot celote in njenega osebja.

Pri analizi ekonomskih vplivov vojaških baz je potrebno upoštevati specifične lastnosti regije, kjer naj bi se vojaška baza v prihodnosti nahajala. Te predstavljajo položaj regije, naravne potencialne regije, ki jih označujemo kot fizično-geografske

dejavnike ter gospodarsko razvitost regije. Izpostaviti je potrebno, da prisotnost vojaške baze v določenem pogledu omejuje razvoj regije. Varovalni ukrepi, prisotnost vojakov in orožja, njihovo usposabljanje in urjenje namreč ne omogočajo, temveč prej ovirajo razvoj nekaterih storitvenih dejavnosti regije. Med njimi sta nedvomno razvoj turizma in prometnih dejavnosti, saj se prehodnost regije ob prisotnosti vojaških baz praviloma zmanjša. V primeru gospodarsko razvite regije, je lahko vojaška baza tudi oviralni moment pri gospodarskem razvoju, predvsem z vidika zemljišč, ki jih zaseda. Tovrsten primer je bila vojaška baza Velike Britanije v Hong Kongu (Prebilič, 2001: 43).

Zanašanje na dohodek, ki ga ustvari vojaška baza v regiji, povzroči številne negativne ekonomske vplive, ki postanejo pomembni v trenutku prenehanja obstoja vojaške baze. V številnih primerih se je celoten regionalni razvoj podredil potrebam in zahtevam delovanja vojaške baze. Če ustvarjeni pridehek ni bil pravilno investiran, je po prenehanju delovanja vojaške baze to predstavljalo kar nekakšen ekonomski šok za regijo. Izpad dohodka, ki ga praviloma spremlja brezposelnost, največkrat težko zaposljuje in na prostem trgu nekonkurenčne delovne sile (vojaške baze zaposlujejo predvsem nižje kvalificirano ali drugače ozko kvalificirano delovno silo) ter možen propad vseh dejavnosti, ki so bile specializirane za potrebe vojaške baze, predstavljajo težave v postopku konverzije, ki jih največkrat sama regija ne uspe premostiti.

Če se regionalne oblasti zavedajo časovne omejenosti vojaške baze ter se razvoj v celoti ne podredi, temveč največkrat samo prilagodi potrebam in pričakovanjem vojaške baze, je mogoče obstoj in delovanje vojaške baze povezovati z pozitivnimi ekonomskimi vplivi, ki so omogočili ekonomski razvoj regije. To lahko ugotovimo za številne vojaške baze ZDA v ZRN (Schirowski, 2000: 43-56).

Ekološki vplivi vojaških baz

V sodobnem svetu je (škodljiv) vpliv človeka na okolje neizpodbitno dokazan. Oblikovane so številne vladne in nevladne organizacije, ki opozarjajo na posledice posegov ter na različne načine onemogočajo nadaljnje uničevanje okolja. V primeru vojaških baz ni nikakršnih izjem. Meriti ekološki vpliv vojaških baz na okolje je nemogoče v času obstoja in delovanja le-te. Ekologi, ki so prišli na območje, kjer je bila nekoč vojaška baza, pa so po številnih analizah ugotovili veliko stopnjo onesnaženja tal z različnimi onesnaževalci. Čeprav je tudi ekološki vpliv oziroma ekološka škoda v regiji odvisna od velikosti vojaške baze, njenega tipa in namembnosti, je bila kontaminacija ugotovljena v vseh vojaških bazah po svetu.

Najpomembnejši dejavnik, ki povečuje ekološko škodo, povzročeno z delovanjem vojaške baze, je časovno obdobje delovanja vojaške baze. Najpogostejši viri onesnaženja so: nafta in njeni derivati (46%), težke kovine (15%), halogeni elementi (12%), benzeni, tolueni in etilni benzeni (12%) ter poliaromatični ogljikovi karbonati (9%) (International Experience and Expertise in Registration, 1997: 11-33). Ekološki vplivi oziroma škoda se zaradi dolgoletnega delovanja vojaške baze akumulirajo. Ob procesu konverzije mora zato regija (v kolikor se za to ne odloči drža-

va) zagotoviti sredstva za dekontaminacijo zemljišča. Ob zapiranju in konverziji vojaških baz v ZDA je poročilo za fiskalno leto 1999 ugotovilo, da je izmed 497 vojaških baz, ki so bile v procesu konverzije, 206 zahtevalo različne ekološke posege. Izmed teh je bilo 112 vojaških baz, ki so bile prizadete z ekološko najbolj oporečnimi onesnaževalci (BRAC Cleanup Plan, 2000). Nekatere izmed njih kljub dolgotrajnim naporom različnih strokovnjakov ne bodo primerne za civilno uporabo.

Ker je proces dekontaminacije območja vojaške baze izjemno drag proces, je le ta običajno ali slabo izveden ali pa ozemlje skupaj z vojaškimi objekti nekdanje baze vred ostane temna lisa regionalnega razvoja. V obdobju 1993-2001 so v ZDA za izvajanje ekološke restavracije vojaških baz namenili 5,6 milijarde dolarjev, vendar še pričakujejo nadaljnjo rast stroškov, saj so v procesu čiščenja ostali najbolj zahtevni projekti (BRAC Cleanup Plan, 2000). Še bistveno slabše izkušnje s področja ekologije vojaških baz imajo v ZRN po umiku obroženih sil nekdanjega Varšavskega sporazuma ter razpadu Sovjetske zveze. Ozemlje nekdanje Vzhodne Nemčije je utrpelo tako veliko ekološko škodo, da so se v ekološke projekte vključile vse zvezne dežele, zvezna vlada ZRN, dodatna sredstva za izvajanje ekološke sanacije pa je zagotovila tudi Evropska Unija (Kiesslich, 1996: 4-13).

Socialni vplivi vojaških baz

448

Socialni vplivi vojaških baz so največkrat težko dokazljivi oziroma se njihov učinek le posredno odraža v regiji. Njihov pomen je odvisen od tipa, namembnosti ter obsega vojaške baze kot tudi lastništva. Oborožene sile, ki se nahajajo izven državnega teritorija, izpolnjujejo s sporazumom dogovorjena pravila, vendar je še veliko bolj pomembna doktrina, ki jo razvijajo posamezne oborožene sile. Vse to odloča, kako (če do tega sploh lahko pride) se bo vojaška baza integrirala v okolje. Kot primer lahko služijo izkušnje in analize BICC, ki je sodeloval pri analizah vojaških baz vseh oboroženih sil. Ugotovljena je bila sorazmerno velika stopnja integracije pri vojaških bazah francoskih, belgijskih in nizozemskih oboroženih sil, medtem ko tega ni mogoče trditi za ameriške oborožene sile. Ameriške vojaške baze, ki temeljijo na skoraj popolni samozadostnosti, si zagotovijo samostojno infrastrukturo, trgovine, radio, šole, bencinske črpalke, časopise, igrišča in celo različne športne lige. Tako ameriške vojaške baze predstavljajo ameriško družbo v tuji državi, ki ima malo ali nič kontakta s prebivalstvom regije. Ameriški vojaki so v vojaških bazah praviloma nameščeni za krajše časovno obdobje kot to velja za ostale oborožene sile, kar dodatno ovira razvoj socialnih odnosov med ameriški vojaki in lokalnim prebivalstvom.

Na področju socialnih vplivov vojaških baz je potrebno opozoriti tudi na številne omejitve za lokalno prebivalstvo. Že omenjenim težavam za razvoj nekaterih dejavnosti se pridružijo še razni negativni vplivi, ki so rezultat obstoja in delovanja vojaške baze. Hrup vozil, letal in oklepnih vozil, preobremenjenost cest v času različnih vaj in manevrov oboroženih sil, bližina strelišč, omejeno gibanje v bližini vojaških objektov in morebitno ponočevanje vojakov so praviloma vzrok nezadovoljstva lokalnih prebivalcev. V številnih primerih postanejo območja v okolici

vojaških baz depopulacijska, medtem ko so starejši prebivalci vedno bolj nezadovoljni z življenjskimi razmerami. Tako so lokalni prebivalci v okolici vojaškega poligona Otterburn (25.996 ha) v bližini Newcastla v severni Angliji s cestnimi zapori izrazili nestrinjanje z vojaškimi objekti v njihovi bližini (Woodward, 2000: 24-27). Tovrstna nestrinjanja lahko pričakujemo tudi v bodoče.

Tuje oborožene sile v Sloveniji

S približevanjem polnopravnemu članstvu Slovenije v zvezi NATO se mnoga vprašanja aktualizirajo in postajajo predmet javnih razprav. Izmed teh vprašanj so najpogostejša:

- a. Ali bo zveza NATO oziroma njene članice na ozemlje Slovenije poskušala namestiti svoje oborožene sile?
- b. Kakšne vplive bo tuja vojaška baza v tem primeru imela na regijo, kjer bi bila nameščena, in na nacionalno varnost Slovenije v celoti?

Spremembe v varnostni politiki evropskih držav izkazujejo številne trende, ki ne govorijo v prid namestitvam svojih oboroženih sil na tujih tleh. Razlogi za obstoj vojaške baze so bili navedeni že v uvodu, vendar naj tu dodam, oziroma še enkrat izpostavim le najpomembnejšega: vojaška baza omogoča hitro bojno delovanje ter urjenje vojakov, njena lega pa temelji predvsem na presoji vojaških strategov. Če sedaj upoštevamo še visoke izdatke, ki jih povzroči namestitev vojakov na tujem teritoriju in nato vzdrževanje vojaške baze, lahko ugotovimo, da si tega stroška številne države članice zveze NATO ne bodo privoščile. Pravzaprav so ZDA tiste, ki bi jim vojaška baza na tleh Slovenije omogočala boljšo logistično podporo njihovih enot, ki se nahajajo v vojaških operacijah zveze NATO in OZN na Balkanu. Zato je smiselno bolje spoznati razloge in vplive, ki so svojstveni za vojaške baze ZDA.

Nobena država, vključno z britanskim imperijem v njegovem zenitu, ni imela nameščenih toliko vojakov in zgrajenih toliko vojaških baz izven svojega državnega ozemlja, kot je to veljalo za ZDA v času hladne vojne. Vse te baze so bile nameščene na teritorijih vojaških zaveznikov ZDA. Vlada ZDA je s pogajanjem zagotovila pravno osnovo ter pravice, privilegije in omejitve pri njihovi namestitvi in obstoju. Osnovni nameni namestitve oboroženih sil ZDA so bili: povečanje ameriških varnostnih interesov, izpostavitvi globalno angažiranost ZDA, povečati doseg bojnega delovanja oboroženih sil ZDA in utrditi sodelovanje ameriških zavezniških sistemov. V času hladne vojne je bilo vodilo pri razmeščanju ameriških oboroženih sil obkoljevanje Sovjetske zveze ter odvrčanje morebitne sovjetske agresije s čim hitrejšim in učinkovitejšim odgovorom na morebitni napad. Ameriške vojaške baze v Evropi so začeli graditi leta 1947, ko so se odnosi med SZ in ZDA zelo poslabšali. ZDA so podpisale osem obrambnih dogovorov z 42 državami do leta 1960 ter sklenile dodatnih 30 bilateralnih sporazumov za medsebojno obrambno sodelovanje. Več kot 1700 različnih vojaških baz, so ZDA namestile na severni hemisferi, da bi nadzorovale vojaške aktivnosti v SZ, omogočale pravočasno opozarjanje v primeru napada sovjetskih oboroženih sil ter blokirale možne smeri prodora sovjetskih vojaških enot na kopnem, morju ali zraku. Največja koncentracija

ameriških vojaških baz je bila na arktičnih ozemljih Kanade, teritoriju držav članic zveze NATO v Evropi ter na Daljnem vzhodu (Collins, 1998: 245-265).

Več ameriških vojaških analitikov opozarja na bitveno pomanjkljivost Slovenije na področju vojaških baz oziroma vojaške infrastrukture. Le-ta je velikokrat slaba in nekompatibilna vojaški infrastrukturi ameriške vojske. V primeru, da bi se ZDA odločile za oblikovanje vojaške baze na teritoriju Slovenije, bi bili zato nujno potrebni najprej veliki investicijski stroški. S tega vidika je mogoče razumeti ameriške interese, ki se omejujejo na slovenski obalni pas. Letalska vojaška baza tujih oboroženih sil se na ozemlju RS ne bo oblikovala, saj bližina ameriške letalske baze Aviano omogoča urjenje in usposabljanje ameriškim in vsem ostalim vojaškim pilotom držav članic zveze NATO. Verjetnost za kopensko vojaško bazo je prav tako majhna, saj je večina ameriških vojakov udobno nameščena po vojaških bazah v Italiji in ZRN, njihov transport na morebitna krizna žarišča v Evropi pa s pomočjo sodobne tehnologije ne predstavlja nikakršnih ovir. Morda največjo možnost za oblikovanje ameriške vojaške baze v RS predstavlja interes prisotnosti Američanov v severnem Jadranu. Hkrati je infrastruktura slovenskega obalnega pasu kvalitetna, v številnih primerih kvalitetnejša od italijanske v Trstu.

V primeru oblikovanja ameriške pomorske vojaške baze na slovenski obali je treba nujno izpostaviti dejstvo, da bi v tem primeru ameriška vojska potrebovala tudi pripadajoče vojaške poligone za vsakodnevno urjenje svojih vojakov. Vse to bi za slovensko obalo predstavljalo številne vplive. Velikost in predvsem kakovost vplivov je izredno težko napovedovati. Najpomembnejše pri vsem tem je zgolj določanje pravil, ki nato omogočijo obstoj, delovanje in zapiranje vojske baze. Sicer pa je trenutno najbolj verjetna možnost oblikovanje tovrstnih vojaških baz in drugih objektov, ki bi omogočali aktivno sodelovanje pripadnikov Slovenske vojske in pripadnikov drugih oboroženih sil v RS. Žal tudi tovrstnih objektov Slovenska vojska nima na razpolago. Prebivalci v nekaterih primerih prisotnosti oboroženih sil več ne podpirajo. Najbolj očitno nestrinjanje so izrazili prebivalci Postojne v primeru vojaškega poligona Poček (Širca, 1999: 3).

Zavezniške oborožene sile v RS in javno mnenje

Članstvo RS v zvezi NATO številni nasprotniki njenega članstva enačijo z izgubo (ali vsaj delno izgubo) slovenske samostojnosti. Enako naj bi veljalo v primeru prisotnosti tujih vojakov na ozemlju RS. Prav zato se je Obramboslovni raziskovalni center na Inštitutu za družbene vede odločil vključiti v raziskavo javnega mnenja o nacionalni varnosti tudi vprašanja o odnosu javnosti do vojaških objektov. Analiza odgovorov, ki se nanašajo na področje vojaških baz in članstva RS v zvezi NATO, nam omogočijo oblikovanje naslednjih ugotovitev.

Anketiranci vidijo članstvo Slovenije v zvezi NATO kot dejavnik, ki bo omejil njeno suverenost. Več kot 41% to označuje kot mogoče (zelo verjetno in verjetno), medtem ko jih je zgolj 11% prepričanih (sploh ni verjetno), da na suverenost Slovenije članstvo v zvezi NATO ne bo vplivalo. V primeru namestitve tujega osebja v vojaških bazah v Sloveniji je mogoče odgovore anketirancev združiti v dve sku-

pini. Prvo predstavlja skupina 39% anketirancev, ki bi imelo tuje osebe kot moteč dejavnik, medtem ko se v drugi skupini nahaja 38% anketirancev, ki jih tuje osebe ne bi motilo. V primeru namestitve oboroženih sil držav članic zveze NATO na ozemlju Slovenije anketiranci ne izražajo več jasne podpore. 49% vprašanih v celoti ali deloma nasprotuje namestitvi oboroženih sil držav članic zveze NATO, medtem ko namestitev deloma ali v celoti podpira 37%. Odstotek podpore se še zmanjša v primeru izvajanja vojaških vaj sil držav članic zveze NATO na ozemlju Slovenije. V celoti ali vsaj deloma nasprotuje aktivnostim tujih oboroženih sil na ozemlju Slovenije 50% anketirancev. Deloma ali v celoti pa tovrstno možnost podpira 36% vprašanih. Identičen rezultat pokaže analiza odgovorov, ki se nanašajo na uporabo slovenskega zračnega prostora za prelete letal oboroženih sil držav članic zveze NATO. Skorajda nikakršne podpore pa nima vprašanje, ki se nanaša na namestitev jedrskega orožja na ozemlje Slovenije. V celoti temu nasprotuje 81%, medtem ko deloma nasprotuje 5% vprašanih. Z namestitvijo jedrskega orožja se strinja zgolj slabih 3% anketirancev (SJM, 2000/3).

Če sedaj z metodo križanja primerjamo rezultate odgovorov na posamezna vprašanja, se oblikujeta med anketiranimi dve jasni skupini. Skupina, ki članstvo Slovenije v zvezi NATO podpira in vsaj deloma podpira tudi namestitev tujih oboroženih sil, uporabo slovenskega zračnega prostora in izgradnjo tujih vojaških baz. Medtem ko nasprotniki članstva zavračajo vse možne omenjene možnosti, ki jih morebitno članstvo prinaša. Izjema je zgolj namestitev jedrskega orožja na tleh Slovenije, ki nima podpore v nobeni skupini.

Zaključek

ZDA so samo v tujini zaprle več kot 40% vojaških baz, kar je več kot 1000. Kar 80% zapiranj je bilo opravljenih v Evropi, ostalo v Panami, na Filipinih in Bermudih. Od evropskih držav je na prvem mestu zahodni del ZRN. Tu je bilo za potrebe vojaških baz namenjeno več kot 1% celotnega ozemlja nekdanje Zahodne Nemčije. V teh bazah je bilo nameščenih več kot 1,300.000 vojakov (Conversion Survey, 1996: 173-212). Zapiranje vojaških baz je postal vsakdanjik v večini držav zveze NATO. Vendar so pri vsakem postopku zapiranja vojaških baz v tujini natančno navedeni specifični pogoji, ki jih morajo upoštevati gostujoči vojaki, tudi ko zapuščajo vojaško bazo.

Morebitno članstvo RS v zvezi NATO najverjetneje na področju vojaških baz ne bo prineslo revolucionarnih sprememb. Severnoatlantska zveza je sicer kljub nekaterim opozorilom in obtoževanjem še vedno demokratična institucija za zagotavljanje kolektivne obrambe. Sedež RS v Severnoatlantskem svetu bo RS omogočil še aktivnejše sodelovanje pri prihodnji izgradnji obrambe in varnosti na evropskih tleh. Kljub dominaciji ZDA v zvezi NATO je zgolj od interesov vseh držav članic odvisno, kakšna in v kakšnem obsegu se bo izvajala politika celotne zveze. Očitki, da bo RS s članstvom prisiljena sprejeti sramotne pogoje ter privoliti na namestitev jedrskega orožja, kot o tem razglablja mladi forum ZLSD ter njegov predsednik, so nesmiselni (Juri, 2002: 34). Kako se bo odločila RS je odvisno zgolj

in samo od slovenskih pogajalcev in diplomatov. Danska je prav s pomočjo jasnih pogajalskih izhodišč preprečila vsakršno namestitev jedskega orožja na svojih tleh. Prav tako lahko slovenska diplomacija veliko doseže tudi pri vprašanju morebitnih tujih vojaških baz na tleh RS. Tuji vojaki so na ozemlju le gosti, katerim njihovo bivanje pri nas omogoča podpis bilateralnega sporazuma. Kakšna bo vsebina tega sporazuma, je ponovno odvisno od sposobnosti slovenskih diplomatov, katerih naloga je zastopati interese tako regije, ki jo namestitev vojaške baze prizadeva, kot nacionalno-varnostnih interesov RS v celoti.

Vsaj delna analiza javnega mnenja, ki se nanaša na članstvo Slovenije v zvezi NATO, omogoči oblikovanje nekaterih ugotovitev. Intenziviranje diskusije o prednostih in slabostih članstva Slovenije v zvezi NATO razkriva številne površne in napačne predstave, ki vodijo v izgubo oziroma zmanjšanje javnomnenjske podpore članstvu. Nepoznavanje delovanja organizacije, predvsem njenih pravil, povzročajo preplah med državljani Slovenije. Tudi sicer je določeno število anketiranih jasno izpostavilo premajhno obveščenost. Slednji članstvo v zvezi NATO enačijo s prisotnostjo tujih oboroženih sil na tleh Slovenije, kar naj bi po njihovem mnenju omejevalo samostojnost oziroma suverenost. Ker je javnomnenjska podpora za pogajalce in predstavnike zveze NATO bistvenega pomena, saj se tako posredno in neposredno oblikuje tudi obrambna politika, in kar je najvažnejše, financiranje države kandidatke, je pred vlado ter obrambnim podsistemom velika in pomembna naloga. Državljanje Slovenije je potrebno kakovostno in korektno informirati o zvezi NATO, njenem delovanju ter jasno opredeliti prednosti in slabosti, ki jih morebitno članstvo prinaša. Slaba obveščenost ter nerazumevanje in neznanje so največkrat osnova za oblikovanje izkrivljenih predstav, kar bo tudi v prihodnosti povzročalo upadanje javnomnenjske podpore morebitnemu članstvu Slovenije v zvezi NATO.

LITERATURA

- Brac Cleanup Plan (2000): Abstract Analysis, Department of Defense, Washington D. C.
- Collins, M. J. (1998): *Military Geography for Professional and Public*, First Brassey's Edition, National Defence University, Washington D.C., pp. 245-265.
- Conversion Survery (1996): Oxford University Press, Bonn International Center for Conversion, pp. 173-212.
- Dictionary of Military Terms (1986): The H. W. Wilson Company, New York, pp. 24.
- Dictionary of Military Terms (1990): Greenhill Books, London, pp. 60.
- Grizold, A. (1999): *Evropska varnost, Knjižna zbirka teorija in praksa*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 3-14.
- International Experience and Expertise in Registration, Investigation, Assessment, and Clean-Up of Contaminated Military Sites (1997): Federal Environmental Agency (Umweltbundesamt), Dames & Moore GmbH & Co. KG, Berlin.
- Juri, L. (2002): *Revni bodo dobili po hrbtu*, revija JANA, št. 6, 5. 2. 2002.
- Kiesslich, D. (1996): *Zossen Wünsdorf: Streifzüge durch eine alte Garnison*, Förderverein Garnisonmuseum Wünsdorf, Potsdam, str. 4-13.
- NATO Handbook (1998): *The North Atlantic Treaty*, Office of Information and Press, Brussels, Belgium, pp. 395-399.

- Prebilič, V. (2001): Temeljni modeli konverzije vojaških objektov (na primeru ZDA, VB in ZRN), magistrsko delo, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str.
- Schirowski, U. (2000): Zehn Jahre Truppenabtug und Konversion in Nordrhein-Westfalen, Internationales Konversionzentrum Bonn, Düsseldorf.
- Slovensko javno mnenje (2001/3): Raziskava o obrambi, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede - Inštitut za družbene vede, Univerza v Ljubljani, str. 3-32.
- Širca, S. (1999): Referendum le o Počku, Prestop št. 52, str. 3.
- The Military Balance (2000/2001): Oxford University Press, The International Institute for Strategic Studies, Oxford, str. 3-15.
- Vojna enciklopedija (1970): prva knjiga, Beograd, str. 519-527.
- Woodward, R. (2000): Public Access Restrictions and Environmental Conservation on the Otterburn Training Area, Department of Agricultural Economics and Food Marketing, Newcastle upon Tyne.